

Anonymiseret version

Oversættelse

C-367/23 – 1

Sag C-367/23

Anmodning om præjudiciel afgørelse

Dato for indlevering:

9. juni 2023

Forelæggende ret:

Cour de cassation (Frankrig)

Afgørelse af:

7. juni 2023

Appellant i kassationssagen:

EA

Indstævnt i kassationssagen:

Artemis security SAS

[Udelades]

DOM AFSAGT AF COUR DE CASSATION, CHAMBRE SOCIALE
(KASSATIONSDOMSTOL, AFDELINGEN FOR SOCIALE SAGER) DEN 7.
JUNI 2023

[Udelades]

Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

- 1 Ifølge den appellerede dom (Amiens, 2.9.2021) blev EA den 1. april 2017 ansat af selskabet Artemis security som SSIAP-medarbejder (afdelingen for brandsikring og personbistand).
- 2 Ved stævning af 25. april 2019 anlagde medarbejderen et søgsmål ved [conseil de prud'hommes de Compiègne (arbejdsretten i Compiègne, Frankrig)] med påstand

om retslig opsigelse af sin ansættelseskontrakt og udbetaling af forskellige tilgodehavender i form af godtgørelse og løn, herunder et krav om erstatning for ensidig ændring af ansættelseskontrakten til natarbejde og for manglende ekstra helbreds kontrol ved natarbejde.

- 3 Den 1. juli 2019 blev han afskediget.
- 4 Ved afgørelse af 4. december 2019 gav conseil de prud'hommes de Compiègne (arbejdsretten i Compiègne) ikke medarbejderen medhold i kravet om erstatning for ensidig ændring af ansættelseskontrakten [fra dagvagt] til natarbejde og for manglende udvidet helbreds kontrol ved natarbejde.
- 5 Ved dom af 2. september 2021 stadfæstede cour d'appel d'Amiens (appeldomstolen i Amiens, Frankrig) denne afgørelse på dette punkt.
- 6 Med henblik på denne afgørelse anførte cour d'appel (appeldomstol) indledningsvis, at medarbejderen havde gjort gældende, at ændringen af arbejdstiden fra dag til nat var en ændring af hans ansættelseskontrakt, som ikke kunne påtvinges ham [udelades] [arbejdsgiveren gjorde heroverfor gældende, at en bestemmelse i kontrakten fastsatte, at han kunne blive sat til at arbejde både om dagen og om natten, hvilket cour d'appel (appeldomstol) kendte ulovligt].
- 7 Cour d'appel (appeldomstol) anførte dernæst, at medarbejderen, som påberåbte sig hyppige ændringer af sine dagvagter til nattevagter og arbejdsgiverens pligt til at tilbyde ham udvidet helbreds kontrol ved natarbejde, havde nedlagt påstand om erstatning på grundlag af denne manglende kontrol. Den fastslog med hensyn til denne påstand, at den pågældende ikke havde godtgjort, at der forelå en skade, og hvori den bestod.
- 8 Medarbejderen har iværksat appel til prøvelse af denne dom.

Anbringendets ordlyd

- 9 [Udelades] [M]edarbejderen har foreholdt cour d'appel (appeldomstol), at den ikke har givet ham medhold i hans krav om erstatning for ændringen af hans ansættelseskontrakt til en aftale om natarbejde og for den manglende udvidede helbreds kontrol, selvom »alene konstateringen af en tilsidesættelse af beskyttelsesbestemmelserne om udvidet helbreds kontrol ved natarbejde giver ret til erstatning, og at cour d'appel (appeldomstol), idet den ikke gav medarbejderen medhold i hans påstand om erstatning for den lidte skade som følge af den manglende udvidede helbreds kontrol med den begrundelse, at han ikke havde godtgjort, at der forelå en skade, og hvori den bestod, har tilsidesat artikel L. 3122-1 og L. 3122-11 i code du travail (lov om arbejdsretlige regler) og artikel 9 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003«.

Gældende retsakter

EU-retten

- 10 Ifølge artikel 9, stk. 1, litra a), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden, træffer medlemsstaterne de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at der tilbydes natarbejdere gratis helbreds kontrol, inden de begynder beskæftigelse ved natarbejde og derefter med regelmæssige mellemrum.

National ret

- 11 Ifølge artikel L. 3122-11 i lov om arbejdsretlige regler tilbydes natarbejdere en regelmæssig individuel helbreds kontrol på de betingelser, der er fastsat i artikel L. 4624-1.
- 12 [Udelades]
- 13 [Udelades]
- 14 [Udelades]

Begrundelse for den præjudicielle forelæggelse

- 15 Ifølge fast retspraksis fra Cour de cassation, chambre sociale (kassationsdomstol, afdelingen for sociale sager), hører afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en skade, og vurderingen heraf ind under den suveræne skønsbeføjelse, som tilkommer den ret, der skal pådømme realiteten (Soc., 13.4.2016, appel nr. 14-28 293, Sml. 2016, V, nr. 72).
- 16 [Udelades]
- 17 Det følger af artikel 9, stk. 1, litra a), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden, at der skal tilbydes natarbejdere gratis helbreds kontrol, inden de begynder beskæftigelse ved natarbejde og derefter med regelmæssige mellemrum.
- 18 Ifølge Den Europæiske Unions Domstols faste praksis kan borgerne i alle tilfælde, hvor bestemmelserne i et direktiv ud fra et indholdsmæssigt synspunkt fremstår som ubetingede og tilstrækkeligt præcise, påberåbe sig disse bestemmelser over for staten, herunder i dennes egenskab af arbejdsgiver, navnlig når staten ikke rettidigt har gennemført direktivet i national ret, eller når den ikke har gennemført det korrekt (Domstolens dom af 26.2.1986, Marshall, 152/84, præmis 46 og 49, og af 14.10.2010, Fuß, C-243/09, præmis 56).

- 19 Den Europæiske Unions Domstol har således fastslået, at artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88 opfylder disse betingelser, eftersom bestemmelsen utvetydigt pålægger medlemsstaterne en pligt til at tilvejebringe et bestemt resultat, og eftersom der ikke er knyttet nogen betingelse til anvendelsen af den regel, som følger af forpligtelsen, som går ud på at fastsætte en grænse på 48 timer, der omfatter overarbejde, for den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, og at denne bestemmelse følgelig opfylder alle nødvendige betingelser for at have direkte virkning (Fuß-dommen, nævnt ovenfor, præmis 57 og 59).
- 20 Ligeledes ifølge Den Europæiske Unions Domstols faste praksis har direktiv 2003/88/EF til formål at fastsætte minimumsforskrifter med henblik på at forbedre arbejdstagernes leve- og arbejdsvilkår ved indbyrdes tilnærmelse af de nationale lovgivninger bl.a. om arbejdstidens længde (Domstolens dom, Fuß, nævnt ovenfor, præmis 32, og af 11.11.2021, Dublin City Council, C-214/20, præmis 37).
- 21 Den Europæiske Unions Domstol har således fastslået, at for at sikre den fulde virkning af direktiv 2003/88/EF er det vigtigt, at medlemsstaterne forhindrer enhver overskridelse af den maksimale ugentlige arbejdstid, således som den er fastsat i artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88/EF (Fuß-dommen, nævnt ovenfor, præmis 51). Den har tilføjet, at overskridelsen af den maksimale ugentlige gennemsnitsarbejdstid som fastsat i artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88/EF i sig selv udgør en tilsidesættelse af denne bestemmelse, uden at det i øvrigt er nødvendigt at påvise, at dette specifikt har medført skade. I mangel af en nationalretlig foranstaltning til gennemførelse af muligheden for fravigelse som fastsat i samme direktivs artikel 22, stk. 1, første afsnit, har begrebet »ikke [...] lægges til last« i denne bestemmelse derfor ingen relevans for fortolkningen og anvendelsen af den nævnte artikel 6, litra b) (Fuß-dommen, nævnt ovenfor, præmis 53). Den har endvidere påpeget, at eftersom direktiv 2003/88/EF forfølger det mål at sikre arbejdstagernes sikkerhed og sundhed ved passende hvileperioder, var det EU-lovgivers tanke, at overskridelsen af den maksimale ugentlige gennemsnitsarbejdstid som fastsat i den nævnte artikel 6, litra b), idet den fratager arbejdstageren sådanne hvileperioder, alene af den grund ligger arbejdstageren til last, eftersom dennes sikkerhed og sundhed dermed bringes i fare (Fuß-dommen, nævnt ovenfor, præmis 54).
- 22 Cour de cassation, chambre sociale (kassationsdomstol, afdelingen for sociale sager), fastslår herefter, at alene konstateringen af overskridelsen af den maksimale arbejdstid giver ret til erstatning, idet den bl.a. støtter sig på disse præmisser (Soc., 26.1.2022, appel nr. 20-21:636, offentliggjort).
- 23 I sit supplerende processkrift har medarbejderen gjort gældende, at retspraksis fra Den Europæiske Unions Domstols dom af 14. oktober 2010 (Fuß, nævnt ovenfor) nødvendigvis skal følges i tilfælde af en tilsidesættelse af de beskyttelsesbestemmelser om udvidet helbreds kontrol ved natarbejde, som er sikret ved direktiv 2003/88/EF, for så vidt som de har samme formål, nemlig beskyttelsen af medarbejderens sundhed.

- 24 Med hensyn til natarbejde er der i direktiv 2003/88/EF fastsat to rækker foranstaltninger, dels i artikel 8, »Natarbejdets varighed«, som foreskriver foranstaltninger til begrænsning af natarbejdets varighed, der synes at være af samme art som foranstaltningerne i det nævnte direktivs artikel 6, hvilket var genstanden for Den Europæiske Unions Domstols førnævnte dom af 14. oktober 2010, dels i artikel 9, »Helbreds kontrol og natarbejders overgang til dagarbejde«.
- 25 De forpligtelser, der er fastsat med hensyn til natarbejde, er imidlertid præsenteret forskelligt i begrundelsen for direktiv 2003/88/EF, alt efter om de vedrører begrænsningen af arbejdstiden eller arbejdstagerens helbreds kontrol. Det fremgår således af ottende betragtning, at »[v]arigheden af natarbejde [derfor bør] begrænses, herunder også overtid, og det bør fastsættes, at arbejdsgivere, som regelmæssigt beskæftiger natarbejdere, på anmodning informerer de kompetente myndigheder herom«. Ordlyden af niende betragtning fremstår mindre præcis eller ubetinget, idet det anføres, at »[d]et er vigtigt, at der tilbydes natarbejdere gratis helbreds kontrol, inden de begynder beskæftigelse ved natarbejde og derefter med regelmæssige mellemrum, og at de, hvis de lider af helbreds problemer, når det er muligt, overføres til dagarbejde, som passer til dem«. Med tiende betragtning tilføjes, at »[s]ituationen for natarbejdere og skifteholdsarbejdere kræver, at beskyttelsesniveauet for deres sikkerhed og sundhed tilpasses arten af det arbejde, de udfører, og at beskyttelses- og forebyggelsestjenester og -faciliteter forefindes og virker effektivt«.
- 26 I dom af 22. december 2022 (JP, C-61/21, præmis 55 og 65) støttede Den Europæiske Unions Domstol sig bl.a. på anden betragtning til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/50/EF af 21. maj 2008 om luftkvaliteten og renere luft i Europa, idet den fastslog, at det nævnte direktivs artikel 13, stk. 1, og artikel 23, stk. 1, forfulgte et generelt formål om beskyttelse af menneskers sundhed og miljøet som helhed, og at disse bestemmelser ikke tillagde borgerne individuelle rettigheder, hvis tilsidesættelse kunne medføre, at en medlemsstat ifalder ansvar for skade, der er forvoldt borgerne. Ifølge denne betragtning er det »[f]or at beskytte menneskers sundhed og miljøet som helhed [...] særlig vigtigt at bekæmpe emissionerne af forurenende stoffer ved kilden og at identificere og gennemføre de mest effektive emissionsreducerende foranstaltninger på lokalt og nationalt plan samt på fællesskabsplan. Derfor bør emissioner af skadelige luftforurenende stoffer undgås, forebygges eller reduceres, og der bør fastsættes hensigtsmæssige mål for luftkvaliteten under hensyntagen til Verdenssundhedsorganisationens normer, retningslinjer og programmer«. I lighed med anden betragtning til direktiv 2008/50/EF præsenterer niende betragtning til direktiv 2003/88/EF imidlertid de foranstaltninger, der ifølge denne betragtning er vigtige, hvorfor spørgsmålet er, om der ikke også fastlægges et generelt formål i denne betragtning.
- 27 Følgelig bør det for det første undersøges, om bestemmelserne i artikel 9, stk. 1, litra a), i direktiv 2003/88/EF ud fra et indholdsmæssigt synspunkt fremstår som ubetingede og tilstrækkeligt præcise til, at borgerne kan påberåbe sig disse

bestemmelser over for staten, herunder i dennes egenskab af arbejdsgiver, navnlig når staten ikke rettidigt har gennemført direktivet.

- 28 Såfremt Den Europæiske Unions Domstol måtte fastslå, at førnævnte spørgsmål skal besvares bekræftende, påhviler det Cour de cassation (kassationsdomstol), henset til, at direktiver ikke har umiddelbar virkning i tvister mellem private, at tage den nationale ret i dens helhed i betragtning med henblik på en konform fortolkning (Domstolens dom af 24.1.2012, M. Dominguez, C-282/10, præmis 31). En konform fortolkning af de [relevante] artikler i lov om arbejdsretlige regler i lyset af direktiv 2003/88/EF kan imidlertid komme i konflikt med forbuddet mod en fortolkning contra legem.
- 29 For det andet bør Den Europæiske Unions Domstol forelægges spørgsmålet om, hvorvidt den manglende overholdelse af de foranstaltninger, der er vedtaget i national ret for at sikre helbreds kontrol af natarbejdere, som sådan udgør en tilsidesættelse af artikel 9, stk. 1, litra a), i direktiv 2003/88/EF, uden at det i øvrigt er nødvendigt at påvise, at dette specifikt medført skade.

PÅ GRUNDLAG AF DISSE PRÆMISSER

Henset til artikel 267 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde

FORELÆGGES Den Europæiske Unions Domstol følgende spørgsmål:

»1) Opfylder artikel 9, stk. 1, litra a), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden betingelserne for at have direkte virkning og kunne påberåbes af en arbejdstager i en tvist, der vedrører den pågældende?

2) Skal artikel 9, stk. 1, litra a), i direktiv 2003/88/EF fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning eller praksis, hvorefter en arbejdstagers ret til erstatning i tilfælde af manglende overholdelse af de bestemmelser, der er vedtaget for at gennemføre de nødvendige foranstaltninger til sikring af dennes gratis helbreds kontrol, er betinget af, at den skade, der følger af denne manglende overholdelse, godtgøres?«

[Udelades]